

ali evo i primjera iz novina: „Hrvatska je započela u startnoj postavci: Butigan, Eklić, Martić, Grdović, Tomičić, a igrali su još Čuljak, Malvazija, Gričar, Delpont i Katovčić.“ <http://riznica.ihjj.hr/philocgi-bin/getobject.pl?c4.3945.Cijelihr.0.6.1.0>. Pa onda doista nije svejedno hoćemo li napisati: Volim *Malvaziju*. ili Volim *malvaziju*.

Zaključno, vrijedno je navesti misao Radoslava Katičića iz davne i prijelomne 1971. iz njegove ocjene Hrvatskoga pravo-

pisa, poznatog nam Londonca, objavljene u Jeziku (god. 19., br. 2. – 3., str. 49.) u članku Nadmašeni svi dosadašnji pravopisi: „Pravopisna pravila apsolutna su i mehanička kao prometni propisi.“ jer ta misao znamenitoga hrvatskoga jezikoslovca može biti dobra pouka onima koji vrludaju prometnicama pisane riječi bez uporišta i sigurnosti u pravila, oslanjajući se na „uobičajeno“ i na „interni dogovor“ i na pravopise drugih jezika.

Sanda Ham

sham@ffos.hr

DOI <https://doi.org/10.22210/jezik.2024.71.03>

OSVRTI

ENCIKLOPEDIJSKI RJEČNIK ODNOSA S JAVNOŠĆU

Zoran Tomić, Enciklopedijski rječnik odnosa s javnošću, Synopsis, Zagreb – Mostar – Sarajevo, 2023.

U doba kada bi leksikografi i terminografi rado razgovarali još jedino o e-leksikografiji odnosno o (terminološkim) bazama, možda nešto manje o tradicionalnim tiskanim izdanjima, koja u hrvatskoj filologiji imaju dalekosežnu i bogatu povijest, svako je rječničko pisano izdanje dobrodošlo. Ako uzmemo u obzir da je za nastanak svakoga leksikografskog izdanja potreban ne samo veći broj ljudi koji na bilo koji način na projektu sudjeluje (prikupljanjem, obradom, savjetom), nego i da projekt do svoje potpune realizacije zahtijeva logistiku kroz dulje razdoblje, počesto izradu leksikografskih djela prate jednostavnije i/ili pak veće posve objektivne otegotne okolnosti. Jasno je dakle da konačno objavljivanje leksikografskoga djela nije jednostavan ni malen posao.

Zoran Tomić, autor Enciklopedijskoga rječnika odnosa s javnošću, redoviti je sveučilišni profesor, rektor Sveučilišta u Mostaru, redoviti član Europske akademije znanosti i umjetnosti, dobitnik različitih nagrada i priznanja te autor brojnih knjiga, udžbenika i radova o temi odnosa s javnošću. Doktorski rad s informacijsko-komunikacijskoga polja obranio je na Univerzitetu političkih nauka u Sarajevu. Ratko Zelenika, hrvatski ekonomist, u predgovoru i pogovoru Rječnika o Tomiću piše kao o „izvršnu internacionalnome znalcu i ekspertu univerzalnih i specifičnih/specijalističkih odnosa s javnošću, koji je svojim kapitalnim djelom Odnosi s javnošću – teorija i praksa (2016) ponudio aktualna i kvalitetna znanja, načela, pravila, zakonitosti... svim aktivnim sudionicima u mikro-, makro- i globalnim univerzalnim i specifičnim/specijalističkim industrijama odnosa s javnošću.“ Implicira navedeno da Tomićeva djela bitno utječu na širenje znanja, vještina i kompetencija o području/struci odnosa s javnošću, a napose bi to mogao ovaj Rječnik.

Odnosi s javnošću relativno je mlado područje, iznimno na prostorima kojima zemljopisno pripadaju Republika Hrvatska i Bosna i Hercegovina. Premda je Bernays, kojega se naziva *ocem odnosa s javnošću*, prvi kolegij počeo predavati 1922. na sveučilištu u New Yorku, zanimanje se za tematiku u Hrvatskoj javilo početkom tekućega stoljeća. Služilo se tada prijevodnom literaturom, koja, kao i u svakoj struci, otkriva prostor nedostatna odgovarajućeg nazivlja na nacionalnom jeziku. Trebalo ga je tek stvoriti, a to nije nimalo lak posao ako znamo da je jedan od načina postanka nazivlja u određenome jeziku i posuđivanje ili pak preuzimanje naziva iz drugih jezika i konačno – drugih struka.

Sljedeći je autorov problem pri stvaranju abecedarija jer rječnika odnosa s javnošću nema u svijetu i njegov se rad smatra svjetskim prvijencem. Stoga su istražene i analizirane sve dostupne bibliografske jedinice (knjige, udžbenici, enciklopedije, leksikoni, priručnici) koje imaju nazive bitne za razumijevanje odnosa s javnošću, a kao predložak su za nastanak poslužili i Dictionary of Marketing, Advertising & Public Relations F. Jafkinsa, američka Encyclopedia of Public Relations te britanska The International Encyclopedia of Communication. Uz pojmove iz komunikologije i novinarstva, psihologije ili pak sociologije, u Rječniku su nazivi iz ekonomije, bankarstva, marketinga i financija. Pri određivanju su opsega abecedarija višedisciplinarnost struke i njezina otvorenost zapravo problem jer je riječ o struci u kojoj se još uvijek i u priličnome broju zapošljavaju osobe bez formalne naobrazbe. Pretpostavka je da će Rječnik trebati njima, ali i ostalima zaposlenima na području medija i komunikacije: novinarima, studentima i doktorandima te njihovim profesorima i nastavnicima.

S više od tri tisuće natuknica Rječnik obuhvaća primarne pojmove s područja

odnosa s javnošću te „disciplinarne i višedisciplinarne pojmove zastupljene u literaturi“. Na kraju knjige, koja si je zadala cilj biti leksikografskom, nalazi se Pojmovnik s popisom svih natuknica. On omogućuje lakši pregled uputnica, ali samo onih pravih, kada natuknica s koje se upućuje nije definirana, te olakotniju uspostavu drukčijih i drugotnijih odnosa i usporedba unutar rječničke makrostrukture i mikrostrukture. Slijede potom Dodaci (Appendix) s popisom literature i izvora, pogovorom Ratka Zelenike te bilješkom o autoru.

Svakomu tko nije u području struke, zanimljivo mora biti ponajprije preglédati ovaj Rječnik, zatim čitati rječničke definicije i pratiti obradbu (definicije se navode skraćeno): Facebook (napisan izvorno, u zagradama naveden engleski kao jezik podrijetla), *‘društvena mreža na internetu, servis za dijeljenje informacija i komunikaciju s prijateljima’*; reklama (engl. *advertisement, commercial*) *‘oglašavanje, oglasna poruka’*; reportaža (engl. *reportage*) *‘novinarska vrsta ili žanr’*; Wall Street Journal (engl.) *‘američki dnevnik s izrazitim naglaskom na probleme politike, ekonomije i poslovanja’*; Wikipedia (engl.) *‘višejezična mrežna enciklopedija slobodnog sadržaja, kreirana na webu’*; fake news (engl.) → lažne vijesti; lažne vijesti (engl. *fake news*) *‘izmišljene vijesti, koje imaju svrhu širenja netočnih informacija’*.

Možda i zbog subjektivna izbora, činit će se da je riječ o pojmovima kojima smo u suvremenome svijetu svakodnevno okruženi i kojima se služimo ne razmišljajući previše o njihovu značenju; nekako nam dolaze sami po sebi, s vremenom u kojemu živimo. Doživljavamo ih kao nešto poznato. Ali i takvi se pojmovi mogu leksikografski/terminografski obraditi. Dok autor, citirajući S. Johnsona kako je „svakomu tko sastavlja rječnik dovoljno da se spasi ukora“, pretpostavlja da će za svoj posao primiti kritike, ali i dobrohotne savjete, ideje i razmišljanja

kako bi se Rječnik u svojim budućim izdanjima poboljšao i utočnio te se nada da će (kritikama unatoč) njegov višegodišnji posao biti uspješan i koristan, valja reći kako ovaj Rječnik ipak ima svojih nedostataka u leksikografskome, napose u jezičnoleksikografskome smislu. Ponajprije, naslovom je sadržaj ovoga terminološkog priručnika determiniran dvorječnom sintagmom *'enciklopedijski rječnik'* na kojoj su se lomila (i leksikografska) koplja i koju je, ako ne zamijeniti nazivom leksikon, u metaleksikografskome smislu preporučeno izbjegavati (vidi: Milica Mihaljević, O nazivima rječnik, leksikon, enciklopedija i enciklopedijski rječnik, Jezik, god. 34., br. 2., 1986., str. 52. – 54.). Enciklopedijski je rječnik leksikografsko djelo koje objedinjuje i jezični i predmetni pristup natuknicama; leksikografska definicija ima *enciklopedijski oblik*, a u izboru i opisu građe prevladava *jezikoslovna sastavnica*. Upravo jezikoslovna sastavnica jest ono što nedostaje Tomićevu pristupu nazivima s područja struke odnosa s javnošću.

Osim što su (tipično za nazivlja i drugih struka) nazivi uglavnom (1) izvorni engleski i engleske posuđenice pa je za Rječnik važno i pozitivno predmnijevano da u naslovu ne bude određen imenom nacionalnoga jezika, velik je dio naziva (2) višerječan, najčešće u čitavim sintaktičkim strukturama (*evaluacija, formativna; evaluacija, sumativna; evaluacija ciljeva upoznatosti; evaluacija ciljeva utjecanja na stavove i mišljenja*). U svakoj od tih dviju rječničkih karakteristika krije se dovoljno velika zamka i za tipična leksikografa i svaka zahtijeva metodološku opreznost.

Većina je višerječnih naziva navedena prema abecedi slova prve riječi u nazivu (*pozorna javnost, identitet proizvoda, identitet uloge*), a neki su navedeni i tipično enciklopedijski, prema riječi nositeljici naziva, a njihov se atribuirani dio (najčešće

pridjev) navodi nakon zareza (*javnost, ciljna; identitet, politizirani; identitet, željeni*). Premda je riječ o tipičnu leksikografskome postupku, manje je navođenja dvorječnih natuknica prema riječi nositeljici što autor opravdava kriterijem „neuobičajenosti u strukovnoj praksi“. Natuknice su ponekad i kratice (*ACPR, EUPRERA, LAN, PENCILS*) te rijetko vlastita imena (*Barnum, Phineas Taylor; Bernays, Edward L.*) Kod tih se dviju vrsta natuknica opažaju za leksikografiju neuobičajeni postupci: (1) određivanje imena uputnicom, posebice zato što u uvodnome dijelu autor objašnjava kriterij prema kojemu donosi imena, ali i (2) donošenje natuknica u navodnim znakovima što se grafički moglo prikazati mnogo (i estetski) bolje i (abecedno) preglednije. Bilo u rječničkome ili pak terminografskome smislu ovome Rječniku, osim što nedostaje nekoliko ključnih (jezično)leksikografskih postupaka, on ima prilične propuste, nepovezanosti i nedosljednosti u vezi s uputnicama što mu je ujedno najveći prigovor. Jednorječnim se natuknicama mogao dodati i gramatički opis s (najmanje) oznakom za vrstu riječi te rod i broj (za imenice). Budući da svaka natuknica ima svoju istovrijednicu na engleskome jeziku, mogli su se dodati nazivi na drugim jezicima, primjerice njemačkome, francuskome, talijanskome, ruskome, kako već i jest u nekim terminološkim bazama. Bez obzira na to što je engleski zapravo jezik struke odnosa s javnošću i baš usprkos tomu. Čak i kada se uzme u obzir da je jezik struke engleski, nužno se mora voditi računa kako ni u engleskome sve baš nije „englesko“, odnosno da engleski jezik također sadrži posuđenice, primjerice iz francuskoga (*reportaža*). Uz skoro sve je natuknice mogla stajati kakva odrednica; struka je višedisciplinarna pa je uza svaku natuknicu posuđenu iz druge struke mogla biti terminološka odrednica; nadalje, mnogim se nazivima mogao odrediti

normativni položaj odrednicom je li riječ o preporučenu, nepreporučenu, dopuštenu ili pak žargonskome nazivu. Takav se položaj natuknice u rječniku naznačava i uputnicom, no u ovome rječniku uloga te čarobne strjelice koja upućuje na riječ zdesna – nije posve jasna. Ne postoje naime kriteriji prema kojima se upotrebljava uputnica: ponekad nas ona šalje na leksem/sintagmu suprotna značenja (*mala fide* → *bona fide*, ali *bona fide* bez upućivanja; *back-office* → *front office*, ali *front office* → *back office*), ponekad na bliskoznačnicu, ali su redovito definirana oba leksema/sintagme (*birač* → *glasač*, *glasač* → *birač*) što je nepotrebno.

Uputnica u ovom Rječniku katkad ima i normativnu ulogu te se može smatrati da upućuje na *preporučeni naziv* jer je riječ o uputnici s posuđenice ili izvornoga stranog naziva na hrvatski naziv (*fundacija* → *zaklada*; *departman* → *odjel*; *hard money* → *tvrđi novac*; *hard power* → *tvrda moć*; *fake news* → *lažne vijesti*), no s bitnim nedostatkom: da bi upućivanje imalo normativnu ulogu, nije potrebna definicija one riječi s koje se upućuje. Postoje i upućivanja s hrvatskoga naziva na engleski (*određivanje agende* → *agenda setting*; *medijski rok* → *deadline*). U prvom primjeru riječ je o istom engleskom pojmu koji je odvojen obradbom na oba mjesta, posve nejasno zašto, a u drugome primjeru vjerojatno je do kriterija „uobičajenosti u praksi“. Vlastito ime *Barnum, Phineas Taylor* upućeno je na „*princa prijevare*“ (pod navodnim znakovima), a na „*princa prijevare*“ upućen je i *majstor halabuke* (bez znakova navoda). Jedna je od mogućnosti da *nadimke* odnosno *druga imena* osobe nije potrebno obrađivati kao zasebnu natuknicu, već je sve moglo biti objašnjeno pod vlasti-

tim imenom. Osim toga, ako ovo doista jesu nadimci, druga imena ili pseudonimi osobe, a ne apelativi, potrebno ih je, kao i vlastito ime, pisati velikim početnim slovom.

Vrlo slično, i ne posve uobičajeno, uputnicama su katkada povezane tri natuknice, odnosno više od dviju, vjerojatno prema svojevrsnu (meni osobno nerazumljivu) odnosu u sadržaju pojmova, odnosno u definiciji, bez obzira na to je li riječ o suprotnosti u sadržajima ili pak sličnosti ili možda postoji kakva hijerarhizacija (nadređenosti/podređenosti?) među pojmovima (*diferencijacija* → *integracija*; *integracija* → *diferencijacija* → *koordinacija*; *koordinacija* bez ikakve oznake da je na nju upućeno s *diferencijacije*; *privatna teorija ličnosti* → *pojam o sebi*; *pojam o sebi* → *vlastito ja*; *vlastito ja* bez ikakve oznake da je na njega upućeno s *pojma o sebi*). U slučaju da u natuknice na koju se upućuje to nije jasno određeno/vidljivo, zbunjuje to što se definicije nalaze na obama mjestima.

Na kraju, jedna je od autorovih dvojba koliko detaljno donositi rječničku definiciju. U tom je također teško uspjeti ako je rječnik plod rada jednoga autora te je nastao bez suradnje s jezikoslovcima i leksikografima/terminografima. Uzevši u obzir da autorove ambicije nisu jezične pa takva nije ni obradba natuknica, svakako bi zbog naslovne sintagme (*enciklopedijski rječnik*) one morale biti leksikografske. U ovome se (leksikografskom) djelu ipak strukom odnosa s javnošću ide ispred leksikografije, zapravo se i ne ide koliko se juri pa je ovakvo djelo moglo imati neki drugi naslov, mogao je to biti primjerice *pojmovnik*, bez ikakve zadržke i/ili neugode da sadržaj toga pojma ne pokriva ono malo leksikografskoga koliko ova knjiga sadrži.

Vlatka Štimac Ljubas

vlatka.stimac@lzmh.hr

DOI <https://doi.org/10.22210/jezik.2024.71.04>